

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน

โครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถินเป็นโครงการที่พัฒนามาจากประสบการณ์ของโครงการพันธุ์ไม้พื้นเมืองของมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม โดยเป็นงานด้านส่งเสริมการเกษตรแบบพึ่งตนเองและเน้นการใช้วิทยากรเกษตรแบบพื้นบ้านเป็นหลัก โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอาสาสมัครแคนาดา (CUSO : Canadian University Service Overseas) ดำเนินงานในระหว่างเดือนมกราคม 2528 - ธันวาคม 2530 โดยอาศัยการทำงานในหมู่บ้านชนบททางพื้นที่ของ 4 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงราย พะเยา ลำปาง และเชียงใหม่

ในปี พ.ศ. 2531 โครงการได้นำประสบการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรในชุมชน ในช่วงระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา และได้ส่งเสริมหมู่บ้านแม่แก้ว ต.แม่ถอด อ.เถิน จ.ลำปาง โดยมีความมุ่งหมายที่จะขยายการส่งเสริมการเกษตรแบบพึ่งตนเองให้กว้างออกไป และโครงการฯ ได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2532

1.2 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน มีเป้าหมายมุ่งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในชนบท โดยผ่านการปรับปรุงพัฒนาการเกษตรพื้นบ้านเป็นแนวทางการดำเนินงานเรียนรู้ และปรับปรุงการเกษตรแบบพื้นบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยการเรียนรู้และศึกษาร่วมกับชุมชนที่เข้าไปดำเนินงาน

โครงการ เกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

- 1) เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยการเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเกษตรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
- 2) เพื่อเสริมทักษะที่จำเป็นต่อการเกษตรพื้นฐานในการพัฒนาและพึ่งตนเองทางการเกษตร บนพื้นฐานการเกษตรแบบพึ่งตนเองของเกษตรกร
- 3) เพื่อส่งเสริมการเกษตรแบบถาวร โดยกระตุ้นให้เกษตรกรหันมาเข้าใจและร่วมกันรักษาความสมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ
- 4) เพื่อถ่ายทอดเทคนิควิทยาที่เหมาะสมให้กับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถจัดการและแก้ปัญหาของตนเอง

1.3 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

โครงการ เกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน ดำเนินงานมาได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงได้กำหนดให้มีการติดตามและประเมินผลโดย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ โดยได้ร่วมกับทางผู้จัดการของมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม และผู้ประสานงานโครงการฯ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดวัตถุประสงค์หลักของการประเมินผล กล่าวคือเป็นความพยายามที่จะค้นหาข้อมูลและคำตอบเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานและการบริหารโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถินต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์รองดังนี้

1. เพื่อติดตามและประเมินผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อประชาชนในหมู่บ้านของโครงการ ฯ
2. เพื่อพิจารณาถึงความสำเร็จและปัญหาของกิจกรรมการพัฒนาของโครงการ ฯ
3. เพื่อศึกษาและหาวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินงานของกิจกรรมพัฒนาของโครงการ ฯ ให้มีการดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่องก่อนสิ้นสุดโครงการ ฯ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

การติดตามประเมินผลกิจกรรมของโครงการ ฯ ครั้งนี้จะได้รับประโยชน์ในเชิงการทราบทิศทางกิจกรรมการบริหารของโครงการฯ ที่ผ่านมา และที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน กล่าวคือ เป็นการทราบสภาพภาพของกิจกรรมโครงการ ฯ อีกทั้งเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน ตลอดจนหารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนากิจกรรมให้โครงการฯ ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานชีวิตของสภาพแวดล้อมและชาวบ้านต่อไป

1.5 ระเบียบวิธีการวิจัยเพื่อประเมินผล

การประเมินผลกิจกรรมของโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน ได้กำหนดขอบเขตกลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1.5.1 ขอบเขตของการติดตามประเมินผล

ขอบเขตของการติดตามประเมินผลกิจกรรมของโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน ได้อาศัยเอกสารรายงานผลการปฏิบัติงานของกิจกรรมด้านต่างๆ โดยได้ร่วมปรึกษานานหรือกับผู้จัดการโครงการ และผู้ประสานโครงการฯ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการคัดเลือกหมู่บ้านและกิจกรรมเพื่อติดตามและประเมินผลกิจกรรม ซึ่งได้ร่วมกันคัดเลือกทั้งหมด 5 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ในตำบลแม่ถอดที่ทางโครงการ ได้ส่งเสริมและดำเนินงาน ดังนี้

1. บ้านแม่เตี๊ยะใน
2. บ้านแม่เตี๊ยะ
3. บ้านแม่เตี๊ยะนอก
4. บ้านแม่แก่ง
5. บ้านทุ่งเจริญ (สบเตี๊ยะ)

โดยหมู่บ้านดังกล่าวจะเป็นตัวแทนของกิจกรรมที่โครงการฯ ได้เข้าไปส่งเสริมดำเนินการ

สำหรับขอบเขตในการประเมินผลครั้งนี้คณะผู้ประเมินผลเน้นเฉพาะกิจกรรมที่ทางโครงการ ฯ ได้เข้าไปส่งเสริมดำเนินการในหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย

1. การปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตร
2. การพัฒนาการเกษตรแบบพื้นบ้าน (การปรับปรุงแบบอินทรีย์) ประกอบด้วย
  - 2.1 การส่งเสริมการปลูกพืชแนวระดับ
  - 2.2 การส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก
  - 2.3 การส่งเสริมการทำปุ๋ยพืชสด
3. การส่งเสริมการเลี้ยงปลา
4. การปรับปรุงพันธุ์สัตว์
5. การส่งเสริมการปลูกไม้ผลถาวร

1.5.2 กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการติดตามประเมินผลกิจกรรมของโครงการในครั้งนี้ คือ กลุ่มกรรมการบริหารและสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน ส่วนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้น ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านการศึกษาเฉพาะกรณี (The Case - Study Approach)

1.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการติดตามและประเมินผลโครงการนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วยวิธีการประเมินสถานะเร่งด่วนของชุมชน หรือ Rapid Rural Appraisal: RRA โดยมี Semi-Structure Interview เป็นแนวทางการสัมภาษณ์และเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของโครงการด้านกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าไปสังเกตและสนทนากับกรรมการสมาชิกและชาวบ้านที่กิจกรรมพัฒนาของโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถินเข้าไปดำเนินงาน เพื่อประกอบการพิจารณาติดตามและประเมินผลโครงการ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้ทำรูปของการวิเคราะห์และวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive) ประกอบด้วยการเสนอตารางและแผนภูมิประกอบการอธิบาย โดยเสนอผลการประเมินผลทั้งหมดเกี่ยวกับแต่ละกิจกรรมและภาพรวมของกิจกรรมการพัฒนาของโครงการ ซึ่งข้อมูลจากการวิเคราะห์ทั้งหมดได้ดำเนินการในเครื่อง Micro Computer โปรแกรม Harvard Graphics Version 2.1 ของสถาบันวิจัยและพัฒนา